ÑAPA

(ZATERDAG 24 JANUARI 1987), P. A-B

AMIGOE

Weekend Bijlage

PAGINA A

TOT DEZE UITGAVEN vertelde ik alleen maar voor de lol, voor thuis, voor school en zo. Ik vertelde verhaaltjes in allerlei pedagogische situaties, ze waren ook nogal moralistisch. Andere waren weer alleen grappig. Ik vertelde bijvoorbeeld over jaloersheid en noem maar wat, aan de hand van dierenfabels. Maar ik had nooit het idee om een boek uit te geven. Deze verhaaltjes in het Papiamentu had ik opgeschreven in een echte mondelinge "verteltrant"; die heb ik nu omgezet in "schrijftrant", waarbij ik de karakters hebt uitgediept en in het algemeen gezegd het accent op de compositie heb gelegd. Mijn uitgangspunten voor die verhalen waren dat de fantasie een grote rol moest spelen evenals de humor, maar ook een didactisch element zodat de kinderen iets uit mijn verhalen zouden kunnen leren. Kinderen moeten tussen de regels door informatie uit de verhalen kunnen halen; het mogen geen zoete, pedagogische vertellingen worden, maar het opvoedkundige element moet wel degelijk een rol spelen. In enkele gedichten is het pedagogische wel sterk op de voorgrond komen te staan.

Frances Kelly met een dubbel-primeur

Fantasie en humor spelen een grote rol maar de kinderen moeten ook wat leren

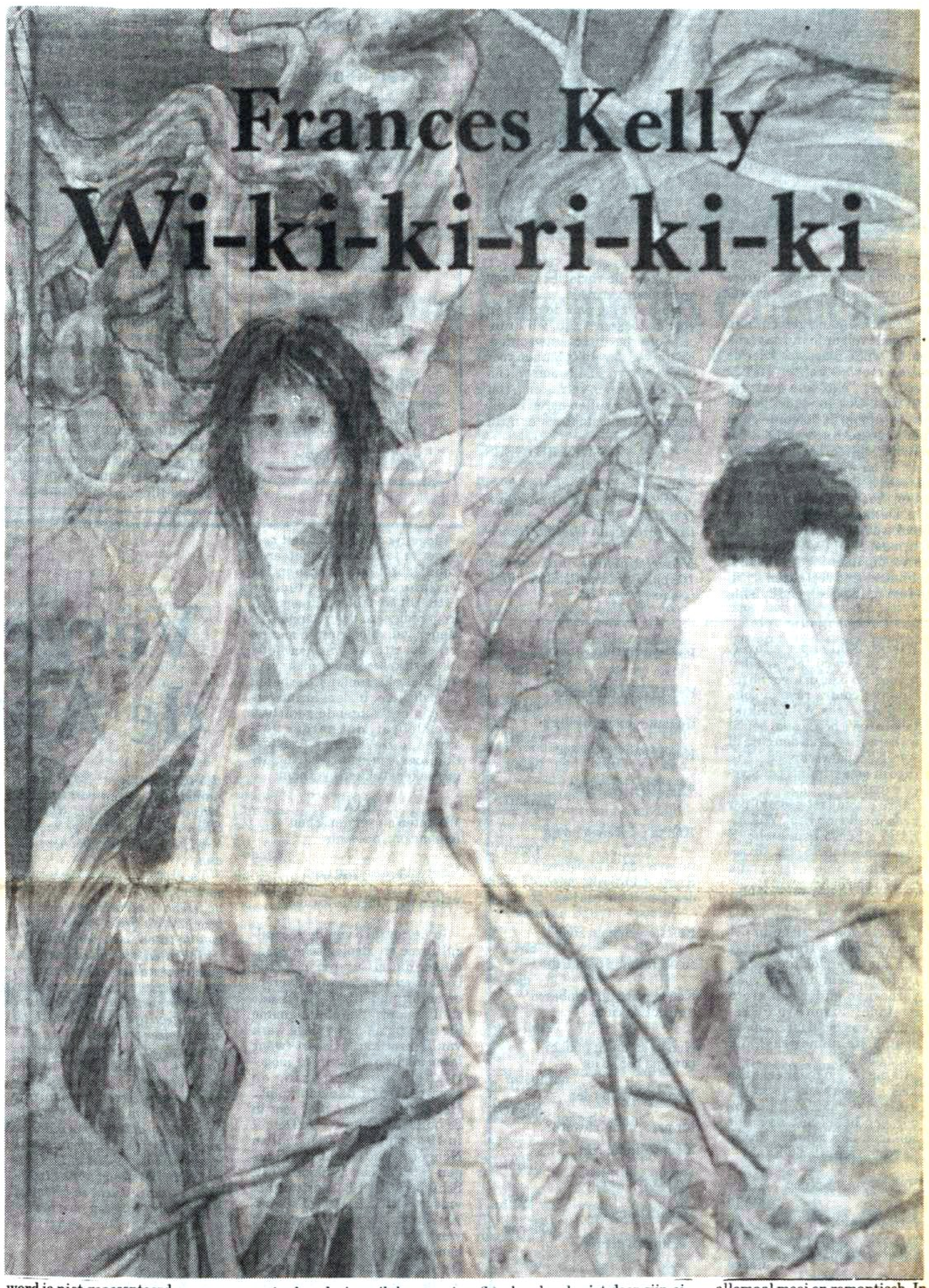

In de Nederlandstalige uitgave zijn een tiental verhalen bewerkt en uitgebreid, die er dus al eerder waren in het Papiamentu. De kern van die verhalen is er altijd gebleven en soms is er ook nauwelijks iets veranderd, maar alleen wat uitgediept.

Naar aanleiding van deze Nederlandse verhalen heb ik toen weer een bewerking in het Papiamentu gemaakt. De Papiamentse bundel bevat dus niet de oorspronkelijke in verteltrant opgeschreven verhalen, maar de herschreven bewerking van de Nederlandstalige, vermeerderd met een aantal gedichten.

Sonia Garmers heeft deze Papiamentu- versie gelezen en vond het taalgebruik heel goed. Het Papiamentu is ook heel rijk aan allerlei uitdrukkingen; die heb ik proberen te gebruiken, maar je moet vaak wel heel wat nadenken eer je de juiste zegswijze vindt.

De bewerking in het Papiamentu was daarom echt een vreselijke taak, waar ik ontzettend veel tijd in gestopt heb. Het is geen letterlijke vertaling, omdat dat gewoon niet kán, want je krijgt een heel andere sfeer. Het moeilijkste vond ik dat er bepaalde termen in het Papiamentu niet bestaan. Dan moet je omschrijvingen gaan geven, die vaak multi- interpretabel zijn. Dan schrijf ik iets en dan kan iemand anders het heel anders begrijpen. Ik heb hierbij wel erg veel steun gehad van mijn man. Eerst vertaalde ik gewoon letterlijk, maar op het laatst zijn ze toch heel anders geworden; niet qua inhoud, maar qua taal en formulering.

FRANCES DOROTHY KELLEY (Aruba, 1946) haalde aan het Colegio Arubano haar HBS A-diploma en haar onderwijsakte, waarna ze in Nijmegen de volledige bevoegdheid verwierf. Sinds 1968 werkt ze bij het buitengewoon onderwijs op Aruba. Ze heeft twee kinderen en is getrouwd met de bekende politicus Guillermo Trinidad.

Als eerste uitgaven verschenen van haar bij Charuba /Leopold een bundel met tien Nederlandstalige verhalen: *Wi-ki-ki-ri-ki-ki*, die onder dezelfde titel in het Papiamentu werd vertaald en bewerkt. Bovendien verschenen in de Papiamentstalige bundel nog een negental gedichten die in de Nederlandstalige bundel ontbreken.

Dit is dus een dubbelprimeur, omdat dit de eerste bundel met dierenfabels van Aruba is en — waar andere auteurs óf voor Nederlands óf voor Papiamentu kozen — hier tegelijkertijd van beide talen gebruik gemaakt wordt: geheel volgens de opzet van het tweetalige Charuba.

De Amigoe- medewerker Wim Rutgers sprak met de auteur naar aanleiding van deze twee uitgaven.

In de Nederlandse versie moest ik vaak dingen uitleggen die voor hier niet nodig zijn. Iedereen weet hier dat een shoco in een hol woont, maar Nederlands moet je er wel bijschrijven wat een shoco is en waar hij leeft.

Aanvankelijk dachten we aan verhalen voor kinderen van acht jaar en ouder, maar de uitgever heeft er nu vanaf elf jaar van gemaakt. De Papiamentse versie is voor dezelfde leeftijd, al zijn de gedichtjes wel wat eenvoudiger. De verhalen zullen zo geschikt zijn voor de hoogste klassen basisschool en de brugklas van het voortgezet onderwijs.

Toen ik een tijdje geleden een middag in de bibliotheek vertelde tijdens het wekelijkse verteluurtje, merkte ik hoe weinig onze kinderen van het Papiamentu weten. Ze kunnen het moeilijk lezen en moeilijk schrijven en hebben moeite met het begrijpen van een iets moeilijker tekst. Ik verzorgde een poëzie- middag. Aan de hand van een kort gedicht praatte ik over wat een gedicht is, kenmerken ervan zoals rijm en andere vorm- verschijnselen. Toen heb ik wat voorgelezen, wat de kinderen wel leuk vonden. Maar toen ze zélf iets moesten proberen te maken lukte het niet meer.

...illustratie door Giolina Henriquez...

TITEL

Eerst wilde ik de bundel «Hier en dáár» noemen, maar we vonden die titel toch te weinig zeggend. Daarom hebben we er *Wi-ki-ki-ri-ki-ki* van gemaakt. Dat is ook in Nederlands goed uit te spreken: hóp-sa-sa, héi-sa-sa / Wí-ki-ki-rí-ki-ki. Maar in het Papiamentu is het natuurlijk Wi-ki-ki-rí-ki-ki; dat zeg je in het Papiamentu vrij gemakkelijk. In beide talen kon de titel zo gebruikt worden.

«Hier en dáár» is een verhaaltje dat ik één van de leukste uit de bundel vind. Ik had het verzonnen voor mijn zoontje, die vreselijk lui was. Het einde was ontzettend moralistisch, maar dat heb ik later veranderd. Luie Mier wordt voor de gek gehouden, maar bedriegt op zijn beurt de andere mieren weer: het dorp van zoetigheid waar je nooit hoeft te werken is niet dáár, maar híer! Allemaal hebben we een bepaald stramien waarin we moeten lopen. Als mier heb je een etiket: je moet ruiken, je moet zuigen je moet sjouwen en slepen en zwoegen, maar "schommelen - niksdoen" dàt doe je toch niet. Dat zijn dingen, die je bij de mensen ook vindt dat je in bepaalde rol vervult. Als je dat niet doet, word je niet geaccepteerd.

In dat verhaal heb ik ook het geroddel van hier, het zich verspreiden van geruchten, die nooit gecontroleerd worden, verwerkt: één mier zit daar te schommelen, een ander zegt: er zitten er tien; weer een andere: joh, er zijn er honderd en ze zeggen dat ze nooit meer willen werken. Maar ik ben bang dat kinderen daarover heen lezen, dat ze dat niet zullen begrijpen.

FABELKARAKTER

Veel van de verhalen hebben een dubbele bodem. In «Wi-ki-ki-ri-ki-ki» vind je de kracht van iets wat je zelf schept en wat je op de duur zelf niet meer de baas kan. De grootste vijand is de mens, terwijl de dieren zelf ook onderling vijandig zijn. Het aardige in dat verhaal is dat een Arubaan nooit een shoco zal doodschieten, want hij gelooft dat dat «mala suerte» (ongeluk) brengt. De beschrijving, die ik van alle dieren geef, klopt wel met hun uiterlijk gedrag, maar het karakter dat ik ze meegeeft, is helemaal gefantaseerd. Er is geen verband tussen hun uiterlijk en hun karakter. Toen de karakters in de verhalen vaststonden, heb ik de dieren zich als zodanig laten gedragen. De karakters hebben dus met de natuur zelfs niets te maken.

De illustratrice Giolina Henriquez heeft voor haar tekeningen nog een hele studie moeten maken van diverse dieren: hoe vliegt een shoco, hoe zwemt een caret (schildpad) etc., etc.

Ook vind je verschijnselen van de mensen van hier, die via de dieren verteld worden: meeuwchi en chuchubi zijn de roddelaars, in «Spook zonder hoofd» vind je de vriendschap, het buitenbeentje komt in «Jan Keke», de mooie miss in «Hoe mooier hoe dooier»: ik ben mooi en jullie tellen allemaal niet mee! Voor «Ze heette kip» had ik eerst een heel andere einde, maar nu doet kip zich voor als allebei: als kip èn als haan. In dat verhaal heb ik folkloristische elementen als hanen- gevechten en San Juan met zijn Dera Gai verwerkt. Sommigen zijn "anders": de kip wordt niet als haan (h)erkend, ook niet door zijn eigen moeder. Dat merk je op school ook vaak, dat mensen in de naaste omgeving juist niet zien dat een kind iets heeft, terwijl een moeder dan zegt: ik had het moeten zien!

Eén verhaal heeft een nogal cru einde: «Het plan». Dat vinden kinderen vaak niet zo leuk, maar het is in het leven ook niet allemaal mooi en romantisch. In een eerdere versie was het nog veel erger, maar dat heb ik veranderd. Kinderen houden niet van een slecht einde, zo'n verhaal willen ze later ook niet meer lezen. Als ze eenmaal weten hoe slecht het afloopt, hoeft het voor hen niet meer.

...illustratie door Giolina Henriquez...

SCHRIJFPROCES

Indertijd had ik meegedaan aan de «Concurso storia pa mucha» en naar aanleiding van mijn inzending werd ik toen benaderd door Alice van Romondt, de uitgeefster van Charuba. Ze had mijn bijdrage gelezen en bracht me toen in contact met Miep Diekmann, die op Aruba was. Miep heeft me toen geleerd hoe je karakters uitdiept en tegenover elkaar plaatst, hoe je een verhaal in schetsvorm op papier zet zodat je weet waar je naar toe gaat. Ze heeft me ook begeleid wat technische zaken betreft en ze gaf advies over wat ik wilde uitwerken: dát is te ouderwets, dat is te zeikerig, hoe breng je compositie aan: wát ga je zeggen en hóe ga je het zeggen? Bovendien wees zij erop dat wat hier gewoon is toch voor Nederlandse lezers uitgelegd moet worden.

(vervolg op pag. B)

In deze ÑAPA ook aandacht voor het 150-jarig jubileum van de Maduro Holding Inc.

(vervolg van pag. A) *FRANCES KELLY*

Dat pinda's onder de grond groeien bijvoorbeeld, dat moet je even vermelden.

We hebben lang gezocht naar een goede volgorde van de verhalen. Ik wilde niet twee keer dezelfde moraal achter elkaar: twee keer "egoïsme gestraft" kan niet. Ook inhoudelijk hebben we erg op de volgorde gelet: niet twee keer een verhaal van een shoco bijvoorbeeld of over vogels. Toen we de titel eindelijk gekozen hadden, moest ik de verhalen weer anders rangschikken. De moeilijker verhalen heb ik ook wat naar achteren geschoven, maar er is geen volgorde van eenvoudig naar ingewikkeld. Ik heb ontzettend veel zitten schrijven om een bevredigend indeling te maken, die variaties aanbood en de sleur vermeed.

Op de vraag wat de plannen voor de toekomst zijn, wil Frances Kelly niet direct antwoorden: Er zijn wel degelijk plannen voor een langer verhaal, maar wat en hoe dat blijft een verrassing. Dat we nog meer zullen horen na dit dubbel-debuut staat echter nu al wel vast.

WIM RUTGERS

Frances Kelly: Wi-ki-ki-ri-ki-ki (Charuba - Leopold; Oranjestad/ Den Haag, 1986)
Illustraties van Giolina Henriquez
Nederlandstalige uitgave van 108 pp.; Papiamentstalige uitgave van 116 pp.

Wikikirikiki si por a tover, miho cu ken cu ta! Pero den scur so. Su palo di tover no tabata por contra rayo di solo. Ta p'esey mes Wikikirikiki tabata ten'e bon scondi bou di un baranca grandi den cura di Ayo. Ey tabata scur-scur. Ni e rayo di mas triminti por a yega eynan.
'Mare e solo fastioso aki por keda un dia sin sali', Wikikirikiki a pensa hopi biaha. E mes tambe tabata odia ora solo ta kima. Sconde henter dia pa solo bou di baranca. Bwe!

Wikikirikii kon toveren, als de beste. Maar alleen in het donker. Zonnestralen - daar kon zijn toverstok niet tegen. Daarom hield hij hem goed verborgen onder een grote rots in de tuin van Ayo. Pikkedonker was het daar. Zelfs de brutaalste zonnestraal kon daar niet bij.
'Als die rotzon maar eens een keer níet opkwam', dacht Wikikirikiki vaak. Zelf had hij ook een hekel aan dat felle zonlicht. Zo'n hele dag tussen de rosten schuilen... Bàh!

Ken ta core mas den
kitrin
saca aw'i bebe for
di pos?
Ken ta basha santo
blanco
riba flur pa tapa
su mahos?
Ken ta pasa cas-cas
cu burico
bende awa den su
halifat?
Ken ta cende su lanterna
pa haya claridad anochi
lat?
Ken ta laba cer'i paña
sushi,
freganan na man riba su
washi?
Ken ta coy calbas p'e
bebe
awa 'frieu' for di un
tinashi?
Ken ta para cush'na na
fogon
un wea yen di mangusa?
Kenta drumi riba catro
despues di bin cas bon
cansa?
Ken ta tortea un shop'i
torto
cu un ramada pabau di
dje?
Ken lo bista un sambarco
o un cutisa cu ta
sirbi'e?
Ken ta cuida su maishi
pone na bohi o na
parapeta?
Ken ta para, pa den
spigat
lur pafo mane' caweta?
E contesta ta: Nos
ni un!
Ya tur cos a keda
tras.
Den un tempo'ki
moderno
ya ningun di nan
ta pas
Cos por cambia bay
fo'i moda,
pero nunca lubida:
cu ta HENDENAN
di antes
a haci nos loke
nos ta

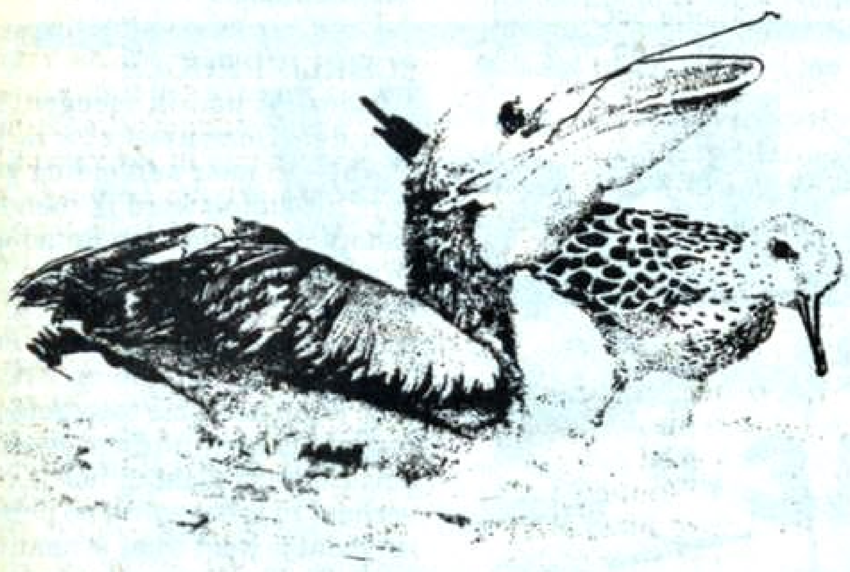

...illustratie door Giolina Henriquez...